

BIST-100 ENDEKSİNDE İŞLEM GÖREN MEVDUAT BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ İNCELENMESİ

Investigation of Financial Performances of Deposit Banks Traded in BIST-100 Index

Hülya ER

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, hulyaer@ibu.edu.tr, Bolu / Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-3715-2433>

Doi: <https://doi.org/10.33723/rs.1363877>

Er, H. (2023). "BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarının incelenmesi". R&S- Research Studies Anatolia Journal, 6(4). 680-699.

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi/ Arrived Date: 20.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 09.10.2023

Yayınlanma Tarihi / Published Date: 20.10.2023

ÖZ

Bankacılık sektörü finans sektörünün en önemli yapı taşlarından birisi olup ülke ekonomisi için de değerli katkılar sunmaktadır. Bankacılık sektöründe yer alan güçlü bankaların finansal performanslarının incelenmesi, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve finansal istikrarı artırmak için önemlidir. Bu çalışmada, BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarını etkileyen faktörler incelenmektedir. Çalışmada nicel analiz yöntemi tercih edilmiş olup, 2012-2022 yılları arasını kapsayan verilerin analizi için regresyon ve korelasyon testleri uygulanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, enflasyon ve GSYİH değişkenleri ile bankaların finansal performansları arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Genelleştirilmiş Lineer Model (Logit) analiz sonuçlarına göre, enflasyon üzerinde Sermaye Yeterlilik Oranı, Toplam Krediler/Toplam Varlıklar, Toplam Krediler/Toplam Mevduat, Ortalama Aktif Kârlılık ve Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı değişkenlerinin ve GSYİH üzerinde Toplam Krediler/Toplam Varlıklar ve Likit Aktifler/Toplam Aktifler değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu çalışma ile makroekonomik koşulların bankaların finansal performans üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmek maksatlarıyla literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finans, Bankacılık, Finansal Performans

ABSTRACT

The banking sector is one of the most important building blocks of the financial sector and provides valuable contributions to the country's economy. Examining the financial performance of strong banks in the banking sector is important to promote economic growth and increase financial stability. In this study, the factors affecting the financial performance of deposit banks traded in the BIST-100 index are examined. Quantitative analysis method was preferred in the

study, and regression and correlation tests were applied to analyze the data covering the period 2012-2022. According to the results of the correlation analysis, the relationships between inflation and GDP variables and the financial performances of banks were found to be statistically significant. According to the Generalized Linear Model (Logit) analysis results, the variables Capital Adequacy Ratio, Total Loans/Total Assets, Total Loans/Total Deposits, Average Asset Profitability and Average Equity Profitability on inflation and Total Loans/Total Assets and Liquid Assets/Total on GDP. Assets variables were found to be statistically significant. This study aims to contribute to the literature in order to understand and evaluate the effects of macroeconomic conditions on the financial performance of banks.

Keywords: Finance, Banking, Financial Performance

GİRİŞ

Ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmak ve ulaşılan hedeflerin sürdürülebilir olması birçok ülke ekonomisinin yarınları için temel unsurdur. Ekonomik büyümeyi etkileyecek birçok faktör yer almakta olup bu faktörlerden biri de bankacılık sektörünün göstermiş olduğu performanstır (Turgut ve Ertay, 2016: 114). Bankacılık sektörü finansal yapının içinde önemli bir aktör olarak yer almasının yanında ülke ekonomisinin büyümesi için de önemli bir yapı taşı olarak değerlendirilmektedir (Sarıtış vd., 2016: 88). Bankalar fon ihtiyacı olan kurum, kuruluş ve bireyler ile fon fazlası olan taraflar arasında aracılık hizmeti vererek bu fonların aktarılmasını sağlarlar. Ekonomik büyümeyi teşvik etme rolüyle bankalar fon toplama ve toplanan bu fonları reel sektöre aktararak ülke ekonomisine de katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda bankalar reel ekonomiye de katkı vererek ülke ekonomisinin kalkınmasına etki eden kurumlar haline gelmektedir (Brastama ve Yadnya, 2020).

Bankalar fon toplama ve fon kullandırma işlemlerinin yanında hisse senedi işlemleri ve fatura ödemeleri işlemleri gibi birçok farklı faaliyette de bulunarak yoğun rekabet ortamının yaşandığı

bankacılık sektöründe pazar paylarını arttırmaya çalışmaktadır (Saritaş vd., 2016: 88). Bankacılık sektöründe büyük bir paya sahip olan mevduat bankaları, ülke ekonomisi açısından finansal istikrarı sağlama konusunda önemli rol oynamaktadır. Bankaların kârlılığı, finansal sistemdeki istikrarı yansıtan önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Bankaların finansal performanslarının yüksek olması ülke ekonomisinin büyümesinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumun aksine bankaların finansal performanslarının düşük olduğu bir durumda ise ülkenin ekonomik büyüme hedeflerinin istenen sonuçlara ulaşamayacağı ve finansal krizlere dâhi sebep olabileceği ifade edilmektedir (Nuhiu vd., 2017: 160).

Enflasyon oranı bankaların kâr hedeflerini etkileyen bir unsur olarak değerlendirilmekte ve bankalar enflasyonun yüksek olduğu durumlarda kâr hedeflerini daha yüksek tutmaktadır. Bu durumda bankalar öz kaynak bazlı kârlılıklarını enflasyona göre yükseltmeyi hedeflemektedir (Saritaş vd., 2016).

Borsa İstanbul, piyasanın takip edilmesi, ihraç edilen ürünlere dayanak varlık olması ve yatırım araçlarının karşılaştırma ölçütü olarak kullanılması gibi amaçlarla çeşitli nitelikte endeksler hesaplamaktadır (BIST, 2023). Oluşturulan birçok endeks arasında özellikle BIST-100 endeksi, yatırımcıların yoğun olarak takip etmeyi tercih ettikleri endekslerden biridir. BIST-100 endeksi, borsaya yeni girecek yatırımcılara bilgi vermenin yanı sıra ülke ekonomisini ve sektörleri analiz etme konusunda önemli bir işlevi üstlenmiş durumdadır (<https://www.qnbfinansbank.enpara.com>). 2023 yılı itibarıyla BIST-100 endeksinde yer alan 100 şirket içerisinde 9 adet banka yer almaktadır. Bu bankaların ise 7 adeti mevduat bankası olarak işlemlerini icra etmektedir (KAP, 2023). BIST-100 endeksinde yer alan bankalar rakiplerine göre finansal olarak daha güçlü bir profil çizmekte olup, prestijli bir konuma sahip olabilme, tanınırlığı arttırabilme, yatırımcıya güven duygusu verme ve hızlı hisse alış-satış sirkülasyonu gibi avantajlara sahip olabilmektedir. BİST-100 endeksinde yer alan bankaların finansal performanslarını etkileyen faktörlerin incelenmesi hem ülke ekonomisi açısından hem

de finansal istikrar hedeflerine ulaşma açısından önem arz etmektedir. Bankaların finansal performanslarını etkileyen birçok makro ve mikro düzeyde değişkenler olduğu belirtilmektedir. Finans ve bankacılık literatürü incelendiğinde, makroekonomik değişkenlerin bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların daha az sayıda olduğu görülmektedir (O'Connell, 2023: 156). Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve enflasyon gibi makro değişkenler bankaların bilanço yapılarını etkileyebilmektedir. BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarını etkileyen faktörleri incelemek, yatırımcıların daha bilinçli yatırım kararları alabilmelerine ve banka yöneticilerinin banka performansını iyileştirmek için yeni stratejiler geliştirebilmelerine yardımcı olabilmektedir. Ayrıca enflasyon ve GSYİH gibi makro değişkenlerin BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının performansları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların sınırlı olması, bu çalışmanın gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sunması ve finansal sistemin sağlam ve istikrarlı olmasına olumlu etkiler oluşturabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada, BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarını etkileyen faktörler incelenmektedir. Bu amaç kapsamında bankaların finansal performans ölçütleri ile makro belirleyicileri açıklanmakta ve literatürde yapılan çalışmalarla ilişkili modeller oluşturulmaktadır. Çalışmada, 2012-2022 yılları arasını kapsayan uzun dönemli bir veri setinin kullanılması ve gelişmiş ileri analiz yöntemlerinin uygulanması ile özgünlük sağlanarak literatüre katkı sunulmaktadır. Ayrıca çalışmanın, bankaların finansal performanslarını iyileştirme konusunda da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Bankaların finansal performans değerlendirmeleri yapılırken kullanılan önemli kaynak ve göstergelerden birisi bankaların finansal tablolarıdır. Finansal tablolar bankaların gelir ve giderleri, varlık durumu, borç bilgileri ve sermaye yapısı hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgiler

sunmaktadır. Bu tablolar üzerinden çeşitli finansal oranların hesaplanması mümkün olmakta ve bankaların kârlılıkları, likidite durumları ve risk düzeyleri gibi birçok değerlendirmeler yapılmaktadır (Anwar ve Murwaningsari, 2017: 24-25). Bankaların sermaye yeterlilikleri, kârlılık oranları ve likidite yapısı gibi finansal performans oranları iç ve dış faktörlerin her ikisinden de etkilenmektedir (Almazari, 2013: 284).

Literatürde bankaların finansal performans ölçütleri olarak Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO), Aktif Kârlılık Oranı (ROA), Özsermaye Kârlılık Oranı (ROE) gibi değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir (Almazari, 2013; Orazalin ve Mahmood, 2019; Billel, 2023; Hasyim vd., 2023).

Sermaye yeterlilik oranı (SYO), bankaların mali yapısının sağlamlığı konusunda görüş veren önemli bir unsur olup bankaların karşılaşılabileceği risklere karşı ne kadar sermayeye sahip olduğunu gösteren orandır. Bu oranın yüksek olması, bankanın operasyonel faaliyetlerini finanse edebilme kabiliyetinin yüksek olduğunu gösterirken, banka açısından kârlılığa da katkı sağlamaktadır (Anwar ve Murwaningsari, 2017: 27).

Bankaların finansal performansları konusunda bilgi veren ve kârlılık ölçütlerinden olan bir diğer unsur ise ROA olarak kısaltılan “Aktif Kârlılık Oranı”dır. Bu oran, bankaların net gelirinin aktif toplamına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Ortalama Aktif Kârlılık (OAA) oranı ise, ROA ile benzerlik göstermekte iken OAA, bankaların net gelirinin ortalama aktif toplamına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Her iki oran da bankaların varlıklarının etkin bir şekilde kullanılarak kârlı olup olmama durumu hakkında bilgiler sunmaktadır. Yatırımcılar açısından bu oranların yüksek olması güven verici bir unsur olarak değerlendirilmekte olup, aksi durumda ise yatırımcıların söz konusu banka ile yatırım konusunda belirli çekinceleri meydana gelmektedir. Bankaların kârlılık durumları hakkında bir gösterge olarak değerlendirilen bir diğer oran ise ROE olarak kısaltılan “Öz Kaynak Kârlılık Oranı”dır. Bu oran, bankaların net gelirin toplam özsermayeye bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Ortalama Öz Kaynak Kârlılık Oranı ile Öz Kaynak Kârlılık Oranı arasındaki temel fark, öz kaynakların hesaplanma şekli olup

OOK, daha hassas bir kârlılık ölçümü sağlamakta ve dönem içindeki ortalama öz kaynakları kullanmakta iken, ROE dönem sonu öz kaynaklarını kullanmaktadır. Bu oranlar, bankanın hissedarlara ne kadar kâr getirdiğini ölçtüğü için ROA'dan farklılaşmaktadır. Başka bir ifadeyle, ROE özsermaye üzerinden geliri, ROA ise varlıklar üzerinden geliri ölçmesi ile iki farklı kârlılık göstergesi olarak değerlendirilmektedir. ROE'nin yüksek olması bankanın büyüme ivmesini göstermekte ve hissedarlara, borçlanma karşılığında maliyeti nisbinde yüksek bir kârlılık sağladığını göstermektedir (Dao ve Nguyen, 2020: 41). Yüksek kârlılık, güven verici bir unsur olup, bankanın finansal performansının da iyi bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Bankaların kâr elde etmedeki finansal performansının artması yatırımcıların da o kuruma olan ilgisini arttıracaktır (Anwar ve Murwaningsari, 2017: 24-25).

Banka finansal performanslarının değerlendirilmesinde içsel belirleyici olarak ise literatürde “Toplam Krediler/Toplam Varlıklar (TKTV)”, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat (TKTM)”, “Toplam Aktifler (TA)” (Orazalin ve Mahmood, 2019), “Toplam Mevduat (TM)”, “Öz Kaynaklar/Toplam Aktifler (OKTA)” (Almazari, 2013), “Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar (TMTV)” (Majumder ve Li, 2018), “Alınan Krediler/Toplam Varlıklar (AKTV)” ve “Likit Aktifler/Toplam Aktifler (LATA)” (Goddard vd., 2013) değişkenlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Bankaların finansal performansları üzerinde likitide durumlarının önemli bir etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir (Majumder ve Li, 2018). Uddin vd. (2022) çalışmalarında, bankaların “toplam kredilerin/toplam varlıklara oranı” şeklinde tabir edilen likidite varlığının, sermaye yeterlilik oranı ve GSYİH ile birlikte kârlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca ilgili çalışmada, banka büyüklüğü, kredi riski ve enflasyonun banka kârlılığıyla olumsuz bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kredi/varlık oranı, literatürde bankaların kredi varlıklarının oranı veya borç verme oranı olarak kullanılmaktadır. Bir bankanın portföyünde yer alan krediler diğer varlıklara göre daha

riskli bir görüntü çizmektedir (Freixas, 2005; Goddard vd., 2013). Goddard vd., (2013) çalışmalarında, toplam aktiflerin ortalama değerleri, özsermaye/toplam aktifler oranı, krediler/toplam aktifler oranı, maliyet-gelir oranı ve faiz dışı gelir-toplam oranlarını bankaya ve sektöre özgü değişkenler olarak kullanmışlardır. Performans değişkeninde likidite ölçümü olarak toplam kredilerin toplam varlıklara oranı kullanılmış olup araştırma sonucunda kredi/aktif oranı daha yüksek olan bankaların, bu oranın daha düşük olduğu bankalara göre daha iyi bir finansal performansa sahip oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan başka bir araştırmada, mevduat oranının ölçüsü olarak toplam mevduatın/ toplam aktiflere oranı dikkate alınmıştır. Mevduat oranının yüksek olması kaldıraç riskini artırdığı ve dolayısıyla mevduat oranı ile banka riski arasında pozitif bir ilişki olduğu öngörülmüştür (Majumder ve Li, 2018).

Kaldıraç ölçüsü olarak toplam yükümlülüklerin/toplam varlıklara oranının kullanıldığı çalışmada daha yüksek kaldıraçın bankalara hem fayda hem de maliyet getirebileceği belirtilmiştir (Majumder ve Li, 2018). Ayrıca enflasyonun artması durumunda bankacılık sektörünün risk karşılıklarının toplam krediler içindeki payının da artacağı ifade edilmektedir (Majumder ve Li, 2018; Arpa vd., 2001).

Literatürde bankaların finansal performanslarının üzerine odaklanan çalışmalarda makro belirleyiciler olarak enflasyon ve GSYİH gibi değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir (Taşkın, 2011; Bucevska ve Hadzi Misheva, 2017; Billel, 2023).

Bankaların kârlılıkları salt olarak bankanın kendi politikaları ve faaliyetlerinden değil aynı zamanda global düzeyde gelişmeler, finansal piyasa yapısı ve makroekonomik koşullardan da etkilenmektedir (Pasiouras ve Kosmidou, 2007). Pasiouras ve Kosmidou (2007) çalışmalarında, enflasyonun yerli sermayesi olan bankalarla pozitif bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Enflasyon ile yabancı banka kârları arasında negatif ilişki olduğu, yani bu durumun enflasyonun bankaya gelir getirici bir etkisinden çok maliyet arttırıcı bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Athanasoglou vd., (2008), enflasyon ve GSYİH gibi makroekonomik kontrol değişkenleri bankacılık sektörünün finansal performansını etkilediğini belirtmektedirler.

Vong ve Chan (2009) tarafından yapılan çalışmada, sermayesi güçlü durumda olan banka riskinin, yatırımcılarca daha düşük algılandığı ve bu durumun avantaj sağlayıcı bir unsur olarak daha yüksek kârlılığa etki sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca ilgili çalışmada, makroekonomik değişkenler içerisinde sadece enflasyon oranının bankaların performansı ile anlamlı bir ilişki sergilediği tespit edilmiştir.

Tan ve Floros (2012a) çalışmalarında, banka kârlılığı ile GSYİH büyümesi arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ekonomik büyüme ile iş ortamının daha da iyileştiği ve banka rekabet ortamının da artması ile bankaların kârlılıklarının bu doğrultuda azaldığı ifade edilmiştir. Tan ve Floros (2012b) enflasyon ve banka kârlılığı ilişkisini inceledikleri çalışmalarında ise, banka kârlılığı ile enflasyon arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmada enflasyonun banka kârlılığı üzerindeki etkisinin kapsamlı bir şekilde araştırılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Turgut ve Ertay (2016), Türkiye ekonomisine ait 2003-2012 yılı arasında GSYİH ile banka kredilerine ait üçer aylık verileri temel aldıkları çalışmalarında, bankacılık sektöründen ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu doğrultuda ülke ekonomik büyüme belirleyicilerinden birinin bankacılık sektörünün olabileceği ve bankacılık sektörünün ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmada etkin bir araç olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir. Majumder ve Li (2018) çalışmalarında, GSYİH büyüme oranının banka performansına istatistiksel olarak anlamlı bir etki etmediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucun yanında mevduat oranı, kaldıraç ve enflasyon oranının banka riskini pozitif ve anlamlı şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. O'Connell (2023) çalışmasında, enflasyon gibi makroekonomik kontrol değişkenlerinin bankacılık sektörünün performansını etkilediğini belirtmektedir.

Literatürde banka finansal performansı ile makro belirleyiciler arasında bir ilişki bulunmadığına dair çalışmalar da mevcuttur. Taşkın (2011) çalışmasında, Türkiye’de mevduat bankası olarak faaliyet gösteren tüm bankaların performanslarının enflasyon ya da gayri safi yurt içi hasıladaki değişimlerden etkilenmediği sonucuna ulaşmıştır. Naceur ve Omran (2011) çalışmalarında, makroekonomik değişkenler ile banka performansı arasında enflasyon dışında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirtmişlerdir. Bucevska ve Hadzi Misheva (2017) çalışmalarında, enflasyonun ve ekonomik büyümenin banka kârlılığı üzerinde bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Öhman ve Yazdanfar (2018) çalışmalarında, banka büyüklüğü ve ekonomik büyümenin banka kârlılığıyla ilişkili olmadığını tespit etmişlerdir.

Literatürde, makroekonomik değişkenlerin bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmekte olup (O’Connell, 2023: 156), yapılan bu çalışma ile enflasyon ve GSYİH gibi makroekonomik değişkenlerin BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarına etkisinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca, makroekonomik faktörlerin banka performansına olan etkilerini anlamak, yatırımcıların daha bilinçli yatırım kararları alabilmelerine, banka yöneticilerinin banka performansını iyileştirmek için yeni stratejiler geliştirebilmelerine, düzenleyecilerin bankaların finansal performansını izlemelerine ve daha iyi değerlendirmeler yapabilmelerine faydalar sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Son olarak çalışmada uzun dönemli bir veri setinin kullanılması ve gelişmiş ileri analiz yöntemlerinin uygulanması ile özgünlük sağlanarak literatüre katkı sağlanması ve bankaların finansal performanslarının iyileştirilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmada, BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarını etkileyen faktörler incelenmektedir. Bankaların finansal performanslarını etkileyen faktörlerin verileri literatürde yapılan çalışmalar doğrultusunda ilgili kurumların veri

tabanlarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) internet sayfasında yer alan seçilmiş oranlar içerisinde, mevduat bankaların performans ölçütleri olarak Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO), Ortalama Aktif Kârlılığı (OAK), Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı (OOK) değişkenleri kullanılmıştır. Bankaların performansının içsel belirleyicileri olarak Öz Kaynaklar/Toplam Aktifler (OKTA), Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar (TMTV), Alınan Krediler/Toplam Varlıklar (AKTV), Toplam Krediler/Toplam Varlıklar (TKTV), Toplam Krediler/Toplam Mevduat (TKTM), Likit Aktifler/Toplam Aktifler (LATA), Toplam Aktifler (TA) ve Toplam Mevduat (TM) değişkenleri kullanılmıştır. Bankaların makro belirleyicileri olarak Dünya Bankasından alınan enflasyon (ENF) ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) değişkenleri kullanılmıştır.

Çalışmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında veriler 2012-2022 yıllarını kapsamakta ve BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankaları ile sınırlandırılmaktadır. Araştırma serisinde bulunan yedi mevduat bankasının (Halk Bankası, Vakıfbank, Akbank, Şekerbank, İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası) 2012-2022 yıllarına ilişkin finansal performans göstergeleriyle enflasyon ve GSYİH değişkenlerinin araştırma serileri arasındaki ilişki için Spearman's rho korelasyon analizi ve yıl kontrollü kısmi korelasyon analizi yapılmıştır. Tüm seriler oran olduğu ve ayrıca normal dağılıma uymama nedeniyle genelleştirilmiş lineer model ile logaritmik dönüşüm yapıldığından, birim kök analizi yapılmamıştır. Modellerin analizi için Genelleştirilmiş Lineer Model (Logit) kullanılmıştır. Tüm analizler %95 güven aralığında, 0.05 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırma serisinde bulunan yedi bankanın 2012-2022 yıllarına ilişkin göstergeleriyle enflasyon ve GSYİH serilerinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

		En küçük	En büyük	Ortalama	Standard Sapma
SYO	Sermaye Yeterlilik Oranı	13,1	24,6	16,4	2,6
OKTA	Öz Kaynaklar/Toplam Aktifler	4,8	15,1	10,5	2,4
TMTV	Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar	54,1	82,0	62,1	6,4
AKTV	Alınan Krediler/Toplam Varlıklar	1,0	15,0	8,3	3,2
TKTV	Toplam Krediler/Toplam Varlıklar	49,8	73,9	63,0	4,9
TKTM	Toplam Krediler/Toplam Mevduat	76,5	123,5	102,3	11,7
LATA	Likit Aktifler/Toplam Aktifler	8,4	39,7	20,7	6,7
OAK	Ortalama Aktif Kârlılığı	-2,2	6,7	1,6	1,2
OOK	Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı	-31,4	55,6	14,7	11,3
TA	Toplam Aktifler	,5	13,5	8,8	3,5
TM	Toplam Mevduat	,6	13,8	9,2	3,6
ENF	Enflasyon	,78	11,35	5,25	2,94
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	7493,00	72.309,00	17.047,54	18.007,75

Tablo 1’de ilgili zaman serisi içerisinde SYO ortalama değeri $16,4 \pm 2,6$ olup, OKTA ortalaması $10,5 \pm 2,4$ ve TMTV ortalaması $62,1 \pm 6,4$ olarak bulunmuştur. AKTV ortalaması $8,3 \pm 3,2$; TKTV ortalaması $63,0 \pm 4,9$; TKTM ortalaması $102,3 \pm 11,7$; LATA ortalaması $20,7 \pm 6,7$; OAK ortalaması $1,6 \pm 1,2$; OOK ortalaması $14,7 \pm 11,3$; TA ortalaması $8,8 \pm 3,5$; TM ortalaması $9,2 \pm 3,6$ olarak bulunmuştur. Enflasyon $0,78$ ile $11,35$ arasında değer almakta olup, ortalama $5,25 \pm 2,94$ değere sahiptir. GSYİH değeri ise $17.047,54 \pm 18.007,75$ olarak bulunmuştur.

Enflasyon ve GSYİH değişkenleriyle araştırma serileri arasındaki ilişki için yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Spearman’s Rho Korelasyon Analizi Sonuçları

	ENF	GSYİH
SYO	0.607**	-0.119
OKTA	-0.151	-0.141
TMTV	0.321**	-0.093
AKTV	-0.492**	0.062
TKTV	-0.461**	-0.251*
TKTM	-0.588**	-0.003
LATA	-0.588**	0.516**
OAK	0.118	0.236*
OOK	0.179	0.325**
TA	-0.070	0.034
TM	-0.046	0.022

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Tablo 2’de, Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçlarına göre enflasyon ile SYO ($r=0.607$; $p<0.01$), TMTV ($r=0.321$; $p<0.01$), AKTV ($r=-0.492$; $p<0.01$), TKTV ($r=-0.461$; $p<0.01$), TKTM ($r=-0.588$; $p<0.01$), LATA ($r=-0.588$; $p<0.01$) arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır. GSYİH ile TKTV ($r=-0.251$; $p<0.01$), LATA ($r=0.516$; $p<0.01$), OAK ($r=0.236$; $p<0.01$) ve OOK ($r=0.325$; $p<0.01$) arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır.

Enflasyon ve GSYİH değişkenleriyle araştırma serileri arasındaki ilişki için yapılan yıl kontrollü kısmi korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Yıl Kontrollü Kısmi Korelasyon Analizi Sonuçları

	ENF	GSYİH
SYO	0.308**	0.004
OKTA	0.196	-0.211
TMTV	0.174	-0.050
AKTV	-0.141	-0.007
TKTV	-0.358**	-0.363**
TKTM	-0.405**	-0.204
LATA	0.168	0.493**
OAK	0.692**	0.164
OOK	0.765**	0.216
TA	0.013	0.011
TM	-0.002	0.003

** $p<0.01$

Tablo 3’te, yıl kontrollü kısmi korelasyon analizi sonuçlarına göre enflasyon ile SYO ($r=0.308$; $p<0.01$), TKTV ($r=-0.358$; $p<0.01$), TKTM ($r=-0.405$; $p<0.01$), OAK ($r=0.692$; $p<0.01$) ve OOK ($r=0.765$; $p<0.01$) arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır. GSYİH ile TKTV ($r=-0.363$; $p<0.01$) ve LATA ($r=0.493$; $p<0.01$) arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır.

Anlamli çıkan parametrelere göre enflasyon ve GSYİH için aşağıdaki modeller kurulmuştur:

$$\text{LnENF} = \beta_0 + \beta_1 * \text{Ln}(\text{SYO}) + \beta_2 * \text{Ln}(\text{TKTV}) + \beta_3 * \text{Ln}(\text{TKTM}) + \beta_4 * \text{Ln}(\text{OAK}) + \beta_5 * \text{Ln}(\text{OOK}) \quad (1)$$

$$\text{LnGSYIH} = \beta_0 + \beta_1 * \text{Ln}(\text{TKTV}) + \beta_2 * \text{Ln}(\text{LATA}) \quad (2)$$

Birinci modelde bağımlı değişken enflasyon, ikinci modelde bağımlı değişken GSYİH’ dir. Birinci modelde bağımsız değişkenler SYO, TKTV, TKTM, OAK VE OOK iken, 2.modelde bağımsız değişkenler TKTV ve LATA şeklindedir. Modeller kurulurken, anlamlı olan

parametreler alınmıştır. Tüm seriler oran olduğu ve ayrıca normal dağılıma uymama nedeniyle geliştirilmiş lineer model ile logaritmik dönüşüm yapıldığı için, birim kök analizi yapılmamıştır. Modellerin analizi için yapılan Geliştirilmiş Lineer Model (Logit) analiz sonuçları Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Geliştirilmiş Lineer Model (Logit) Analiz Sonuçları

Parametreler	B	Std. Hata	95% Wald Güven Aralığı		Hipotez Testi		
			En küçük	En büyük	Wald X ²	df	p
ENF							
(Kesişim)	-9287,810	28814,1684	-65762,542	47186,922	,104	1	,747
SYO	1808,437	682,2488	471,254	3145,620	7,026	1	,008
TKTV	809,519	356,4044	110,980	1508,059	5,159	1	,023
TKTM	-651,056	111,0844	-868,777	-433,334	34,350	1	,000
OAK	-9147,096	2979,9945	-14987,778	-3306,414	9,422	1	,002
OOK	1837,999	302,0829	1245,927	2430,070	37,020	1	,000
(Ölçüm)	85157828,073	13724426,6856	62092768,827	116790663,699			
GSYİH							
(Kesişim)	11,752	4,0621	3,791	19,714	8,370	1	,004
TKTV	-,157	,0606	-,275	-,038	6,689	1	,010
LATA	,163	,0441	,076	,249	13,601	1	,000
(Ölçüm)	6,517 ^a	1,0502	4,752	8,937			

Tablo 4’te GLM sonuçlarına göre, enflasyon üzerinde SYO (B=1808,437; p<0.01), TKTV (B=809,519; p<0.01), TKTM (B=-651,056; p<0.01), OAK (B=-9147,096; p<0.01) ve OOK (B=1837,999; p<0.01) serilerinin etkisi istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. GSYİH üzerinde TKTV (B=-0,157; p<0.01) ve LATA (B=0,163; p<0.01) serilerinin etkisi istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bankacılık sektöründe yer alan bankaların finansal performanslarını etkileyen birçok makro ve mikro değişken olduğu belirtilmektedir. Bankacılık sektöründe yer alan güçlü bankaların finansal performanslarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve buna göre stratejiler geliştirilmesi, finans sektörüne ve ülke ekonomisine katkılar sunması açısından önemlidir. Çalışmada, BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarını etkileyen faktörler incelenmektedir.

Spearman's Rho Korelasyon analizi sonuçlarına göre enflasyon ile SYO, TMTV, AKTV, TKTV, TKTM, LATA arasında GSYİH ile TKTV, LATA, OAK ve OOK arasında ilişki olduğu görülmüştür. Yıl kontrollü kısmi korelasyon analizi sonuçlarına göre, enflasyon ile SYO, TKTV, TKTM, OAK ve OOK arasında GSYİH ile TKTV ve LATA arasında ilişki tespit edilmiştir. Logit model sonuçlarına göre, enflasyon üzerinde SYO, TKTV, TKTM, OAK ve OOK değişkenlerin, GSYİH üzerinde TKTV ve LATA değişkenlerinin etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Bankaların kârlılık oranları makroekonomik koşullardan etkilenmektedir. Bu çalışmada, mevduat bankaların kârlılık oranları ile enflasyon arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Pasiouras ve Kosmidou, 2007; Vong ve Chan, 2009; Ben Naceur ve Omran, 2011; Tan ve Floros, 2012b çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmada, Toplam krediler/toplam varlıklar değişkeninin enflasyon üzerinde pozitif bir etkisi olması, yüksek enflasyon dönemlerinde, tüketicilerin gelecekteki ürün ve hizmet satın almalarını ve yatırımlarını korumak için daha fazla kredi talebinde bulunmalarına zemin hazırladığı ifade edilebilir. Bu doğrultuda bankaların kredi verme eğilimlerinin destekleneceği yorumunu yapmak mümkündür. Toplam krediler/toplam mevduat oranının enflasyon üzerinde negatif bir etkisinin olması, yüksek enflasyon döneminde TK/TM oranını düşürebileceği değerlendirilmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde merkez bankalarının genellikle faiz oranlarını artırmasıyla bankaların kredi maliyetleri artmakta ve bu durum tüketicilerin kredi taleplerini azaltmaktadır.

Tan ve Floros (2012a) çalışmalarında, ekonomik büyümenin iş ortamını iyileştirdiğini ve banka giriş engellerinin bu doğrultuda azalacağını belirtmişlerdir. Toplam krediler/toplam varlıklar oranının GSYİH üzerinde negatif bir etkisi olması, bankaların yüksek miktarda kredi verdiği, bu durumun ekonomik büyümeye zarar verebileceği ve finansal istikrarı tehlikeye sokabileceği şeklinde değerlendirilmektedir. GSYİH'nin, kredi taleplerini etkilediği

görülmüştür. Ekonomik büyüme arttıkça, bireylerin ve kurumların borç ödeme yetenekleri iyileşmekte ve kredi talepleri artmaktadır. Ayrıca bankaların kredi verme durumunu olumlu yönde etkilemekte ve bankaların toplam aktifleri büyümektedir. Ekonomik büyümede dalgalanmalar yaşandığında ise, kredi taleplerinde düşmeler meydana gelmektedir.

Politika yapıcıların, üst düzey yöneticilerin ve sektör temsilcilerinin stratejiler belirlerken GSYİH ve enflasyonu dikkatlice izleyerek, faiz politikalarını ve tüketici davranışlarını dikkate almaları önerilmektedir. Bankaların finansal performanslarını makroekonomik değişkenlere karşı daha dayanıklı hale getirebilmek için risk yönetimi stratejilerini güncellemeleri önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, yatırımcıların daha bilinçli yatırım kararları alabilmeleri için makroekonomik faktörlerin banka performansına olan etkilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Gelecekte bu kapsamda çalışma yapacak araştırmacılara, bankaların mülkiyet yapılarına ya da geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında kıyaslamalı analizler yapmaları önerilebilir. Bu çalışma BIST-100 endeksinde işlem gören mevduat bankalarını kapsamakta ve 2012-2022 yılları arasındaki veriler ile sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla yine gelecekte bu alanda çalışmalar yapacak bireylere farklı dönemleri temel alan ve farklı borsalarda işlem gören bankaların finansal performanslarını etkileyen faktörlerin incelenmesi tavsiye edilebilir.

Bankaların finansal performanslarının incelenmesi ve finansal performans belirleyicilerinin tespit edilmesi, hem finans sektörüne hem de ülke ekonomisine olumlu yönde katkılar sağlayabileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın politika yapıcılara, düzenleyicilere ve bankacılık sektörünün yanı sıra bankacılık ve finans alan yazınına da katkı sunması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

Almazari, A. A. (2013). Capital Adequacy, Cost Income Ratio and the Performance of Saudi Banks (2007-2011). *International Journal of Academic Research in Accounting*,

- Finance and Management Sciences*, 3(4), 284–293. <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v9-i10/6471>
- Anwar, Y., & Murwaningsari, E. (2017). The Effect of Credit Risk and Capital Adequacy Ratio upon Return on Asset. *The Accounting Journal of Binaniaga*, 2(2), 23–38. <https://doi.org/10.33062/ajb.v2i02.101>
- Arpa, M., Giulini, I., Ittner, A., & Pauer, F. (2001). The influence of macroeconomic developments on Austrian banks: implications for banking supervision. In *Bis papers* (Issue 1).
- Athanasoglou, P. P., Brissimis, S. N., & Delis, M. D. (2008). Bank-specific, industry-specific, and macroeconomic determinants of bank profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18, 121–136. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2006.07.001>
- Billel, B. (2023). Determinants of capital adequacy ratio of Algerian commercial banks: A Panel Data Analysis. *Management and Economics Research Journal*, 5(2), 131–153. <https://doi.org/10.5897/ajbm11.1957>
- Brastama, R. F., & Yadnya, I. P. (2020). The Effect of Capital Adequacy Ratio and Non Performing Loan on Banking Stock Prices with Profitability as Intervening Variable. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 4(12), 43–49. www.ajhssr.com
- Bucevska, V., & Hadzi Misheva, B. (2017). The Determinants of Profitability in the Banking Industry: Empirical Research on Selected Balkan Countries. *Eastern European Economics*, 55, 146–167. <https://doi.org/10.1080/00128775.2016.1260473>
- Dao, B. T. T., & Nguyen, K. A. (2020). Bank Capital Adequacy Ratio and Bank Performance in Vietnam: A Simultaneous Equations Framework. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(6), 39–46.

- <https://doi.org/10.13106/JAFEB.2020.VOL7.NO6.039>
- Freixas, X. (2005). Deconstructing Relationship Banking. *Investigaciones Económicas*, 29(1), 3–31. <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=17329101>
- Goddard, J., Liu, H., Molyneux, P., & Wilson, J. O. S. (2013). Do Bank Profits Converge? *European Financial Management*, 19(2), 345–365. <https://doi.org/10.1111/j.1468-036X.2010.00578.x>
- Hasyim, F., Ningrum, A. D. K., & Robbani, J. F. (2023). Panel Modelling To Analyze Financial Performance On Islamic Commercial Banks. *Scientific Journal of Students Islamic Economics and Business*, 4, 1–8.
- Majumder, M. T. H., & Li, X. (2018). Bank risk and performance in an emerging market setting: the case of Bangladesh. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 23(46), 199–229. <https://doi.org/10.1108/JEFAS-07-2017-0084>
- Naceur, Sami Ben, & Omran, M. (2011). The effects of bank regulations, competition, and financial reforms on banks' performance. *Emerging Markets Review*, 12, 1–20. <https://doi.org/10.1016/j.ememar.2010.08.002>
- Nuhiu, A., Hoti, A., & Bektashi, M. (2017). Determinants of commercial banks profitability through analysis of financial performance indicators: Evidence from Kosovo. *Business: Theory and Practice*, 18, 160–170. <https://doi.org/10.3846/btp.2017.017>
- O'Connell, M. (2023). Bank-specific, industry-specific and macroeconomic determinants of bank profitability: evidence from the UK. *Studies in Economics and Finance*, 40(1), 155–174. <https://doi.org/10.1108/SEF-10-2021-0413>
- Öhman, P., & Yazdanfar, D. (2018). Organizational-level profitability determinants in commercial banks: Swedish evidence. *Journal of Economic Studies*, 45(6), 1175–1191. <https://doi.org/10.1108/JES-07-2017-0182>
- Orazalin, N., & Mahmood, M. (2019). The financial crisis as a wake-up call: corporate

- governance and bank performance in an emerging economy. *Corporate Governance (Bingley)*, 19(1), 80–101. <https://doi.org/10.1108/CG-02-2018-0080>
- Pasiouras, F., & Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21, 222–237. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2006.03.007>
- Sarıtaş, H., Kangallı Uyar, S. G., & Gökçe, A. (2016). Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 87–108. <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/handle/11499/28005>
- Tan, Y., & Floros, C. (2012a). Bank profitability and GDP growth in China: A note. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 10(3), 267–273. <https://doi.org/10.1080/14765284.2012.703541>
- Tan, Y., & Floros, C. (2012b). Bank profitability and inflation: The case of China. *Journal of Economic Studies*, 39(6), 675–696. <https://doi.org/10.1108/01443581211274610>
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review)*, 11(2), 289–298. <https://doi.org/10.21121/eab.2011219572>
- Turgut, A., & Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114–128.
- Uddin, M. J., Majumder, M. T. H., Akter, A., & Zaman, R. (2022). Do the diversification of income and assets spur bank profitability in Bangladesh? A dynamic panel data analysis. *Vilakshan - XIMB Journal of Management*, 19(2), 177–194. <https://doi.org/10.1108/xjm-01-2021-0023>
- Vong, P. I., & Chan, H. S. (2009). Determinants of Bank Profitability in Macao. *Macau*

Monetary Research Bulletin Vong, 12(6), 93–113.

<https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler> Erişim Tarihi 10.08.2023.

<https://www.borsaistanbul.com/tr/endeks>Erişim Tarihi 10.08.2023.

<https://www.qnbfinansbank.enpara.com/bilgi-bankasi> Erişim Tarihi 10.08.2023.

https://www3.tcmb.gov.tr/sektor/dosyalar/menu/ratios_tr.pdf Erişim Tarihi 10.08.2023.

<https://www.worldbank.org/en/home> Erişim Tarihi 10.07.2023.

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/> Erişim Tarihi 01.07.2023.